

*Avec ma gueule de méteque,
de juif errant, de pâtre grec
et mes cheveux aux quatre vents,
avec mes yeux tout délavés
qui me donnent l'air de rever,
moi qui ne reve plus souvent;
avec mes mains de maraudeur,
de musicien et de rôdeur
qui ont pillé tant de jardins,
avec ma bouche qui a bu,
qui a embrassé et mordu,
sans jamais assouvir sa faim.*

(Georges Moustaki - Le méteque)

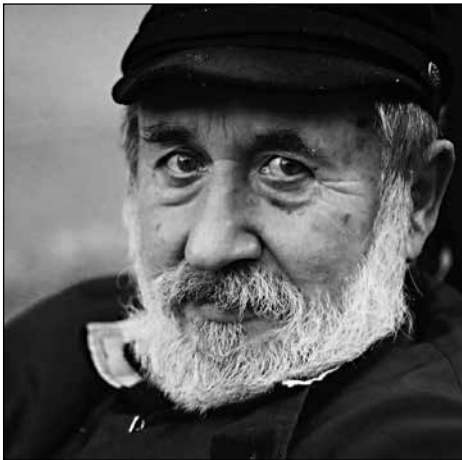
*Z obrazem tujca,
potujočega Žida, grškega pastirja,
z lasmi na vse strani neba,
z rosnimi očmi,
ki delajo me sanjača,
ki redko sanja;
z rokami malega tatiča,
glasbenika in sumljivega postopača,
ki zalotili so v tolikih ga vrtovih,
z usti, ki so pila,
poljubljala in grizla,
ne da bi lakoto potešila.*

(G. Moustaki - Tujec - prevedel I. Š.)

In memoriam – skica za portret

Navadno v bližnjih, ki jih zapusti njihov bližnji, skozi žalost in žalovanje zazeva velika praznina. Namen spominjanja na preminulega je, da se ta praznina sčasoma zapolni, poneha, čeprav čisto nikoli povsem ne izgine. Namen tega zapisa je torej znan. Polnjenje praznine, ki je ostala ob odhodu Sineta,¹ piscu in njegovi sestri Maši tako ljubega strica, zavetnika in prijatelja. Ediciji primerno pa zapis cilja tudi na polnjenje praznine, ki jo je

Jože Dolenc (1946–2017)

Jože Dolenc. Foto: Igor Šmid

pustil v širši podobi te dežele, še najbolj pa Železnikov. Kraja, ki ga je tako določal, ki mu je bil, čeprav svetovljan širokega duha, vseskozi zvest. Prežemala ga je zgodovina Železnikov, prežemali so ga tako rekoč brez izjeme dobri odnosi z neštetimi prebivalci kraja, prežemalo ga je kleno železn'karsko narečje: knjižna slovenščina mu je bila v celoti povsem domača, a ko je nastopal v javnosti, je govoril precej počasi in obvezno "zavil" po domače. Če so bili v publikli pretežno Železnikarji, še toliko bolj! Tudi sicer je vsak njegov javni nastop (na primer kar nekajkrat na "javni naši RTVS") jasno kazal na njegovo jezikovno geografsko poreklo. Trditvi, da je bil jezikovno (pa tudi sicer) Železn'kar od nog do glave, bi najbrž kdor koli težko oporekal. A ob tem je bil še marsikaj ...

Med drugim človek z zavidljivim jezikovnim posluhom: ob – tako v govoru kot v pisanju – odlično tekoči nemščini in francoščini se je mogel sporazumeti tudi v angleščini, pa še po špansko ter italijansko je znal kaj povedati, razumeti pa še kaj več.

Podpisanega in nekaj njegovih gimnazijskih kameradov je – čeprav že leta odmaknjen od tovrstnih gimnazijskih nuj – z lahkoto dodatno poučil o diferencialnih in integralih, ko je bilo to potrebno. A vendar, univerzitetni diplomirani ekonomist z velikim zanimanjem in posluhom za matematiko je na prvi šolski dan, ko je v maminem spremstvu zakoračil čez šolski prag, takoj ko je ona odšla, odšel iz šole tudi sam. Ko ga ni in ni bilo domov, je mamo zaskrbelo in ga je šla iskat. Našla ga je za "ta zgornj m jezam", kjer je hlupal: "Nočem v šolo, hočem za pastirja ..." In tako bojda cel prvi šolski teden ... Pa ni postal pastir: v šoli mu je šlo odlično od rok, tudi v gimnaziji v Škofji Loki. V tem času je poleti redno delal v mladinskih delovnih brigadah. Silno ponosen je bil na izpit za motor, ki ga je opravljal na ostarelem Harley Davidsonu: vedno, ko je kasneje zaslíšal zvok podobne mašine, so se mu usta raztegnila v nasmeh, a z dodatkom: "Ja, ampak tako dobro pa ne poje kot tisti v brigadi ..." Tudi rabutanje lubenic (prosto po spominu: menda v Makedoniji) mi je opisoval s posebnim žarom: tam so bili čuvaji plantaž oboroženi s šibrovkami. A namesto šiber so bile v naboju svinjske kocine. Živo je opisoval, kako te rit peče, če jih tja dobiš ... No, ni jih dobil on, ampak slišal je za nekoga, ki da jih je ... Lubenice pa so bile zaradi "strahospoštovanja" do take sorte šibrovk najbrž še toliko bolj sladke!

Gimnazijski profesorji so očetu Dragu namignili, da bi bil za sinovo "dobrostoječo" prihodnost najbolj pravi študij ekonomije, pa tudi očetu se je to zdelo zelo primerno. Nisem povsem prepričan, da je stric v celoti delil to mišljenje, a upr se temu študiju tudi ni. Tako kot v nadaljevanju še marsikakšni očetovi odločitvi ne: gotovo s premislekom, da pametnejši popusti: žal kdaj tudi v svojo škodo, predvsem v zadevah srčne narave. Tako si nikoli ni ustvaril svoje družine. Je ga pa zato ostalo toliko več za nas,

njegove bližnje – tudi zame in za mojo sestro Mašo; pa seveda za vse vrste dejavnosti, ki so ga včasih v celoti okupirale, pa za znance, sodelavce, prijatelje, sorodnike ...

Ko sem bil še kratkohalačnik, sem z velikimi očmi šel z mamo Vanjo (stričevo sestro) in očetom Jožetom na obisk k Sinetu v študentsko naselje. Tam se mi je zdelo posebno "nobel": cel kup "modelov", ki se imajo očitno dobro, pametno govorijo ... Vem, da je stric v študentskih letih užival. Hodil je tudi na predavanja na druge fakultete (filozofska, matematika ...). Izkoristil je vse možnosti za poletno študentsko delo, nekakšne mednarodne "izmenjave" tedanjega časa: bil na Švedskem, v Nemčiji in v Franciji ... Doživeljal vročičnost osemindesetega in si iz študentskega obdobja nabral kopico znanstev in prijateljev. Med njimi tudi ddr. Evgena Bavčarja, slepega filozofa, publicista in fotografa, ki mu je v slovo zapisal:

V moje življenje si vstopil v študentskem naselju, in kot da bi bilo danes, se spominjam tvoje sobe v osmem bloku, kjer si imel tranzistor Grunding, ki si ga prinesel iz Nemčije, in gramofon, ki mi je prvič zaigral slovito šansono Guya Berta – Vive la rose – Naj živi roža. Tako trdoživa je tista roža, ki se vrača, tudi ko umre, oziroma pravzaprav ne more umreti. V tem trenutku bi bilo najbrž bolj primerno, da te v duhu obiščem s Tonetom Ribničanom, kot smo mu pravili, in ti zapojeva tisto najino naseljsko pesem: Monija. Lepo bi tudi bilo, ko bi ti Tone Nastran zaigral na svojo kitaro (Spomin na Alhambro Francisca Tarege) ali pa bi ti dragi prijatelj Franc Giacomelli odigral svojo izvirno stomatološko interpretacijo šansone Marcela Amona V srcu moje bjonde ...

Kaj pa je bilo tako posebnega v najinem prijateljstvu poleg trajanja? Morda to, da si bil eden od največjih garantov moje vedno težko priborljive svobode v gibanju. Ko sem te klical na pomoč, da bi me kam pospremil, si se vedno odzval. In tako sva šla fotografirat v Salzburg ali pa si me v stiski prišel iskat v Lokavec, da si me peljal v Ljubljano. Res, to je bilo enkratno. Zelo redki so ljudje, ki se

Družina Dolenc
(od leve proti desni):
oče Drago, mama Manica,
sin Jože, hči Vanja.
Foto: Drago Dolenc

znajo tako razumevajoče posvetiti prijatelju, mu dati svojo svobodo gibanja, da se prizadeti ne bi počutil suženj imobilnosti. Z mano si šel tudi v Mehiko, kjer sva simbolično po starem azteškem običaju darovala srce Bogu sonca, da bi se ta vedno znova vračal iz grozečih senc noči. Naj se ta prastari bog Aztekov vrača kot svetloba spomina nate; kot luč, ki ti jo dolgujemo vsi prijatelji. In tako bova še dolgo stala ob azteškem koledarju stoletij iz mehiškega antropološkega muzeja in se čutila majhna in nepomembna pred večnostjo. Ko te je prizadela usodna nemožnost svobodne hoje, sem se zavedel, kako krivična je lahko usoda za človeka, ki je znal prijatelju podariti tako dragoceno svobodo premikanja. Dragi Jože, takega prijateljstva so sposobni samo veliki ljudje, enkratni Slovenci in ti si bil tak. Tak pa seveda ostajaš v eharistiji mojega spomina, ne da bi mi kdo še

posebej prišepetaval – to moraš narediti.

Tvoja enkratna eksistenca je zame moralni imperativ spomina, je tista čudovita roža iz šansone ali pa iz Malega princa, za katero se moramo bati in jo čuvati zoper grozečo pozabo. Ko se poslavljam od tebe, vem, da smo vsi prijatelji tukaj zbrani – s srcem in dušo pripravljeni, da na nevidni nagrobnik srca napišemo tvoje ime. Vsem tvojim najbližjim in najbolj dragim, kot tudi nam vsem, želim, da bi te čim prej ponotrani in se zavedeli, da Jože Dolenc počiva za vedno v sarkofagu našega spomina prijateljstva in tihe slovenske vzajemnosti. Zagotavljam ti, dragi in enkratni prijatelj Jože, da v tem padanju "v neskončnost modrine", kot razume Srečko Kosovel "smrt, ki je ni", ne boš nikoli sam, ampak te bo spremljala neupogljiva moč spomina – mojega in vseh tistih, ki si jim obogatil in oplemenitil življenje!

In tako je študij ekonomije na Ekonomski fakulteti v Ljubljani uspešno dokončal z diplomsko nalogo, ki je obravnavala ekonomski model razvoja turizma v Železnikih oz. Selški dolini. Tu se odstira, da ga je zanimalo več kot le "ekonomika turizma": najbrž je s temo nekako nakazoval vse tisto, kar ga je v življenju prej in kasneje, tako osebno in družbeno kot v povezavi z Železniki in s tukajšnjimi ljudmi, tako pomembno zaznamovalo: zgodovina, jeziki, filozofija, humanizem, planinstvo z nekaj alpinizma in obveznim "navadnim" in turnim smučanjem, jamarstvo, jadralno padalstvo ... In: računalniško programstvo ...

Ko je v začetku sedemdesetih odslužil vojaški rok, se je zaposlil v Mladinski knjigi v Ljubljani. Ta je (kot prvo slovensko podjetje - navajam po spominu) kupila računalnik IBM360 in formirala svoj RC (računalniški center). Sodil je med zgodnje slovenske profesionalne računalniške programerje. Razumevanje in strast do matematike ter predvsem do nečesa povsem novega sta bila, seveda ob možnosti zaposlitve, razlog za to odločitev. "Svet knjige", torej program za upravljanje baze podatkov o naročnikih, je bilo njegovo prvo programersko delo. Sprva je nekaj časa bival v Ljubljani, a se je kmalu vrnil domov na Jesenovec in se kar nekaj časa vsak dan vozil v Ljubljano. Potem ga je v računalniški center, ki je nastal v domačem Alplesu, v drugi polovici sedemdesetih povabil takratni direktor Alplesa Jože Demšar. Seveda je bila to iz "logističnega ozira" smotrna odločitev in "privarčevanih" vsakodnevnih 90 kilometrov vožnje ... Vmes je nekaj časa iz programerskih vod predsedal tudi v komercialo: a prodaja ni bila prav zelo v skladu z njegovimi zanimanji, zato se je kmalu vrnil k (računalniški) "mašini": MicroVAX-u.

Vmes so se vrstile domače izgube, hude. Najprej, na prelomu stare v novo državo, nas po kratki in srčiti boleznii zapusti moja mami Vanja, Sinetova sestra. Le tri mesece kasneje ji v neskončnost tkanine vesolja sledi njuna mama (moja stara mama) Marica (Marija Dolenc, rojena Košmelj, Popčeva z Racovnika) in sedem let kasneje še oče (moj stari oče Drago Dolenc),

ki ga stric po posledicah možganske kapi do zadnjega udarca leta 1998 v največji meri tudi neguje.

Alples skoraj potolče izguba (jugoslovanskih) trgov. V tej krizi so štirje prej zaposleni (med njimi tudi stric) v računalniškem centru Alplesa ustanovili podjetje Kvartina, d. o. o., ki je kot pogodbeno podjetje s štirimi zaposlenimi še nekaj časa opravljalo isto delo, kot so ga opravljali prej kot zaposleni. A pogodba je bila s strani nekega novega posloводства prekinjena ...

Jože Dolenc je ostal brez službe.

Mnogo ljudi je bilo prepričanih, da s prislovično dobro voljo uspešno prenaša ta prosti tek. Res, dobre volje mu ni manjkalo, a le bližnji (takrat le še moj oče, moja sestra in jaz) smo čutili, kako hudo je to bilo zanj. Napisal je kar nekaj prošenj za službo, a odgovori so bili, če so bili, negativni. V rastočem neoliberalnem "slovenskem turbo" kapitalizmu ni bilo povpraševanja po intelektualni kapaciteti, kakršno je premogel. Dneve in noči je preživel ob svojem računalniku, prepisoval in digitaliziral družinski arhiv. Bil je v neke vrste na zunaj nevidni depresiji, ki jo je zdravil s posvečanjem družinski in lokalni zgodovini. Na stanovanje, eno za drugo, je sprejel dve družini: pa ne, da bi služil z najemnino, saj so bili oboji v socialni stiski ali blizu nje. Skupaj so spravili za stroške, ja, najbrž je kdaj tudi kaj pojedel in popil na njihov račun ... In v veliki prazni hiši je imel družbo ...

Tako kot leta poprej, ko so si kljuko naših domačih vrat podajali njegovi sošolci iz študentskih let, sodelavci, prijatelji, znanci in sorodniki ... Znal je pripeljati tujega popotnika, ki ga je noč ujela kje v dolini, na (seveda zastonsko) prenočišče. Očaral jih je z vedenjem o marsičem, predvsem o kraju, kjer so ... Še Indijo je pripeljal domov na Jesenovec, ko je pripeljal cimra iz študentskega naselja Jayanta in kasneje njegovo mlado soprogo Koki (danes Veber: ja, Petra je po ločitvi spoznala prav pri nas na Jesenovcu).

Ker je bil solastnik podjetja, ki je propadlo, ni bil upravičen do prejemkov Zavoda za zaposlovanje, "sociale" torej. Gmotno na dnu. Vsake toliko me je

poklical: "A imaš kaj za posodit? Ti bom ..." Vedno sem ga prekinil: "Sploh ne govori več. Ti nakažem." Stricu, pravzaprav neke sorte starejšemu bratu, sem bil vse od najbolj milih otroških dni hvaležen za vse materialno (neštete gramofonske plošče, magnetofon, kamero, VHS-rekorder, odlični Grundig kvadrofonski Hi-Fi sistem z izbornim gramofonom, prvi računalnik, tobak ...), kar je kupil, češ, za naju, pa sem uporabljal jaz še bolj ... Še bolj pa za vse tisto duhovno, kar je prenašal name. Zato sem mu, kolikor sem mogel, denarno v tem obdobju vedno pomagal. Tako tudi moj pokojni oče. Končno se je nebo nekoliko zjasnilo – potom javnih del je dobil sicer skromno plačano službo v Škofji Loki, v tamkajšnji knjižnici in tam dosegel pogoje za upokožitev. Kolikor vem, so ga imeli zelo radi. Iz nekakšnega hišnega računalnikarja je postal tudi so-kreativni sodelavec in tam priredil marsikaj zanimivega. Pa v radost nevest in ženinov ter svatov je nastopal kot dvorni paž na porokah na Loškem gradu in bil eden od nastopajočih v znamenitem Škofjeloškem pasijonu.

Vse obdobje odraslega bivanja v Železnikih je kot pevec (bil je basist in je občudoval basiste, ki morejo "prijeti" najnižjo noto: tudi sam je bil kar blizu temu) deloval v domačih mešanih pevskih zborih in v Komornem pevskem zboru Škofja Loka. Pa bil nastopajoči v številnih vlogah v gledaliških predstavah, proslavah in na prireditvah domačega KUD France Koblar. Z lastnostjo, ki je bila prav posebna: učenje besedila na pamet se mu je marsikdaj zdela potrata časa, zato je besedilo preletel in si, inteligenten kot je bil, dobro zapomnil smisel, besedilo pa priredil po svoje. S tem je svoje soigralce (bolj ali tudi manj prijetno) presenetil, povzročil kak uprizoritveni zaplet, ki pa se je bojda navadno zabavno izšel.

V drugi polovici devetdesetih je gotovo prevod "temeljnega" železnikarskega zgodovinopisnega dela Zgodovina železarskega kraja Železniki izpod peresa Antona Globočnika pl. Sorodolskega kvintesenca njegovega stremljenja k zavedanju in premišljanju lastne in širše družbene identitete. Knjiga (bolj v podobi zvezka) je bila pri nas doma najbrž že od izida v drugi polovici 19. stoletja, stari oče Drago

pa se je v raznih zgodovinskih dialogih s krajan in drugimi pogosto skliceval na Globočnikove navedbe. Tudi jaz sem jo kot otrok poskušal prebirati, a sem takrat premalo znal nemško, da bi bil temu kos. Sinetova odločitev, da približa izjemno zanimivo zgodovinsko čtivo današnjim Železnikarjem (pa tudi siceršnji slovenski javnosti), je bila zanesljivo zadetek v črno: sicer ne morem trditi, da še kje v Železnikih ni bilo kakšnega originalnega izvoda te edicije, gotovo pa je velika večina sodobnih Železnikarjev ni poznala. Kolikor vem, je vsa naklada (založnik je bil Jaro Novak) kmalu pošla: če drugega ne, je to zgovorno znamenje, da Sinetov trud ni bil zaman.

V prvi polovici osemdesetih se Sine prične ukvarjati z jamarstvom. Vsi, ki smo kot otroci hodili na Ratitovec, se gotovo spomnimo, kako smo se pazljivo splazili na travnati obod brezna pod Krekovo kočo in dol metali kamenčke ter potem poslušali, koliko časa je trajalo, da so padli na dno: vse v želji, da bi vedeli, kako globoko je to brezno. Ker padca včasih tudi ni bilo slišati, se je vsaj meni zdelo, da je to grozljiva jama brez dna ... Sine se je skupaj z bratrancom Bojanom Švabićem in Petrom Vebrom odločil, da temu "misteriju" naredi konec. "Oboroženi" z jamarsko opremo so se spustili v globino, za katero se je izkazalo, da le ni tako neskončno globoka: če me spomin ne vara, tam nekaj preko 30 metrov. Ko so že mislili, da je

Umbo in Sine. Foto: Igor Šmid

to pač to, pa se je misterij začel razvijati v povsem drugo smer: izkazalo se je, da so del dna brezna leseni tramovi. Po nekaj kovanja so ugotovili, da so najbrž naleteli na rudnik. Rudnik železove rude skoraj na vrhu Ratitovca? Sine se je hitro zatem odpravil v Arhiv Republike Slovenije in po precej dolgem iskanju našel vpis v register rudnikov, ki je odkritje nesporno potrdil: če sem si prav zapomnil, je rudnik obratoval tam nekje okoli leta 1860 ...

Sine se je tudi odločil, da tri zgodovinske artefakte, ki jih je doma hranil oče Drago, prepusti v hrambo oz. podari Muzeju v Železnikih: z zavedanjem, da bodo tam na ogled vsem, ne pa le občasno komu od obiskovalcev našega doma na Jesenovcu 1. Gre za kip sokola, ki je označeval namembnost pročelja nekdanjega Sokolskega (danes Kulturnega) doma v Železnikih, ratitovski zvon in vpisno knjigo Krekove kočice na Ratitovcu. Če prav vem, je bil (leseni) kip sicer "le model" za ulitje kipa. Da so vse tri stvari bile pri nas, ni čudno: pred morebitnim uničenjem ali izgubo ob začetku druge svetovne vojne jih je tako, da jih je prinesel (ratitovski zvon s kasneje padlim bratom Radovanom, partizansko Perunom) in shranil doma, zaščitil Drago: bil je član Sokola, njegov oče Karol Dolenc pa sokolski starešina, soustanovitelj Sokola v Železnikih. Drago pa je bil tudi oskrbnik Krekove kočice na Ratitovcu.

Ob tem, da je v Kulturnem domu v Železnikih tudi pripravil predstavitev knjige Vide Košmelj - Beravs, dr. med., Železniki skozi čas, je bil v času, ko je knjiga nastajala, pogosto nekakšen sparing partner avtorici, sicer sestrični: pa naj je šlo za preverjanje zgodovinskih faktov ali pa za mestoma tudi kar buren polemični dialog.

Ni samo po sebi umevno, vendar pa povsem razumljivo, da je zaradi tako intenzivnega zanimanja za lokalno zgodovino postal tudi član prvega uredniškega odbora Železnih niti in prispeval več člankov, tudi o topikah iz predprejšnjega odstavka. Pisanje mu je šlo tudi sicer spretno od rok: ob navedenem se je rad lotil tako rimanih prigodnic, pa mestoma (navadno kritičnih ali protestnih) zapisov,

objavljenih v slovenskih časnikih - seveda vedno podpisanih s polnim in pravim imenom!

Sine je deloval v domačem Planinskem društvu: precej vikendov je tako porabil za pretežno gostinsko delo v Krekovi koči na Ratitovcu. Ratitovec je bil itak njegova posebna ljubezen: v vseh letnih časih je zahajal gor, tudi jaz sem bil kot otrok prav z njim največkrat na Ratitovcu (in to od praga hiše z Jesenovca preko Plenšaka na Prtovc ter na vrh - in nazaj!). Ni čudno, da je bil Ratitovec mnogokrat tudi njegov jadralno-padalski poligon. Ko je strastno začel še s tem adrenalinskim športom, je deloval tudi v društvu jadralnih padalcev Krokar.

Toliko tega je - predvsem neplačano - razdal ... Vsega tega ni počel zato, da bi komu ugajal, da bi ga kdo posebno hvalil, marveč preprosto zato, ker so ta zanimanja in delovanja izpolnjevala njegovo bit, mu razvnela "joie de vivre", radost do življenja. A glej zlomka: lokalna skupnost pa v obliki kakšnega formalnega priznanja ni prepoznala njegovih prizadevanj in dosežkov. Več mnogo boljških kandidatov za priznanja? Pomanjkanje predlagateljev? Ali zgolj nesrečno naključje? Odgovora ne poznam ... Vem le, da je bil Sine pokončen mož! Ni se brezglavo barval v to ali ono barvo politične mavrice, niti bil član ali simpatizer (kake) politične stranke. Ne v stari ne v novi državi. Če kdo, potem je bil on libertinec. Pozor! Ne liberalec ali bognedaj neoliberalc, ampak libertinec: svobodomislec v čistem pomenu besede. Ki je nadvse cenil intelekt in hkrati občuteno mogel doživljati duhovnost in premišljati religioznost.

Zato je tako zelo užival v poslušanju glasbe vseh vrst: edini pogoj je bil, da je glasba (tudi z značajnimi pesniškimi besedili) spravila v resonanco njegove notranje strune, od Bacha do francoskih šansonov, od Mokranjčevih Rukovetov do Dylana in Cohena, do sijajne Theodorakisove glasbe za film Grk Zorba/Zorba The Greek z Anthonyem Quinom. Slednji je sodil ob trojki Tudi konje streljajo, mar ne/ They shoot horses, don't they, filmski drami, izjemnem antiversternu Sama Peckinpaha Pat Garrett & Billy the Kid (z odličnim Dylanovim soundtrackom: med drugimi skladbami tudi Knocking on Heavens

Door/Trkanje na nebeška vrata) ter legendarni briljantni satirični ostri antivojni filmski komediji Roberta Altmana M.A.S.H. na njegov osebni filmski Olimp. M.A.S.H. je gledal kar naprej: VHS-kaseta je že kazala znake hude obrabljenosti. Da o bogati leposlovni, pesniški, esejistični in leksikografski domači knjižnici sploh ne govorim ...

Včasih se mi zdi, da je Sine imel v talonu (rad je imel tarok in šah) več življenj: vsaj trikrat je doživel resno avtomobilsko nesrečo, v prvi je bil sopotnik, dvakrat pa je kot voznik z avtomobilom letel s ceste, enkrat v tako globel, da je avto ostal brez strehe: ni bil privezan z varnostnim pasom (ker je bil avto precej star, to tudi ni bilo zakonsko zahtevano) in to mu je rešilo življenje. Pri spravi lesa je skupaj s hlodi letel čez rob v strmem pobočju nad domačo hišo: moj oče je bil zraven in se je spominjal, da ga je v hipu zmrazilo in je bil prepričan, da je bila nesreča usodna in da ne bo preživel tega padca. Pa je, z odrgninami in številnimi bolečimi udarninami. Spet drugič v istem pobočju mu je spodrsnilo in sekira, ki jo je imel v rokah, se je brutalno zasadila v stegno – kri je drla v potokih, a ostala je le globoka brazgotina. Pa neprespana noč v alpski steni nad Belopeškimi jezери na 30-centimetrski skalni polici, ko ga je tema prisilila k mirovanju, medtem ko je sam po steni "abzajlal" v nižino. In polomljen manjši macesen v Sorici, ki ga je ob nesrečnem pristanku pri začetkih jadralnega padalstva odlomil z nogo in si pridelal zgolj boleč zvin gležnja. Pa morda še kaj, kar nam je, da nas ne bi skrbelo, zamolčal ... In ob tem bil dolgoletni prostovoljni krvodajalec!

Julija 2009 prekinem snemanje na štajerski avtocesti, da ga kar se da hitro obiščem na Nevrološki kliniki UKC v Ljubljani. Tam leži po masivnem razlitju iz možganske anevrizme, sicer pri zavesti, a komaj govori. Lečeča nevrologinja mi kaže CT-posnetke možganov in mi pravi: "Skoraj tretjina možganov je poškodovanih. Hudo je ..."

Sledi precej neprijetna Sežana ("negovalna bolnišnica"), s sestro Mašo uspeva prepričati zdravnike v Soči, da mu dajo priložnost za rehabilitacijo. Napreduje, a ne dovolj za njihova merila: leva roka

in noga sta skoraj nepokretni, ima velike težave s kratkoročnim spominom, doma na Jesenovcu sam brez stalne pomoči nikakor ne more živeti, ne jaz ne sestra pa taktakrat v Ljubljani nimava prostorskih možnosti. Izprosim nekaj dni podaljška in mu invalidu na vozičku skozi šivankino uho (ob 43 poslanih prošnjah v razne domove po Sloveniji) uspem najti zelo drago mesto v pravkar odprtem zasebnem domu za starejše Deos v Trnovem v Ljubljani. Doma se podpisani medtem lotim dokončevanja obnove pritličja, ki jo je začel po strahovitih poplavih septembra 2007. V pritličju priredimo vse tako, da bi bilo življenje z invalidskim vozičkom kar se da neovirano. Medtem v Trnovem biva slabo leto dni, potem se najde mesto v bližji Škofji Loki. Čeprav se je v Trnovem še kar dobro počutil, je v Škofji Loki bolj zadovoljen, saj že od prej pozna marsikakega stanovalca. Vsi ga imajo radi. Prijateljem kadilcem rad nameni kak čik (ali pa oni njemu, če je brez, saj mu jih kupujem "po malo"; tobak k preboleti možganski kapi pač ni dobra popotnica ...). Javni dom je bistveno cenejši in s skromno pokojnino in z dodatkom za pomoč in postrežbo, do katerega je upravičen, lahko shaja s pozitivno ničlo ... Obiskujejo ga prijatelji, sodelavci, znanci ter sorodniki. Ves ta čas ga več ali manj vsak vikend najprej jaz, potem pa, ko se iz Ljubljane preseli na Jesenovec, tudi sestra Maša, voziva domov. Lepo je, ko smo skupaj, a senca boleznin venomer tiči nad nami. Jaz in Maša točno veva, kdaj se nekako "odklopi", se zagleda nekam v daljavo ... Bivanje v domu starejših v Škofji Loki je z vsakodnevnego nego in pomočjo ter z bogato socialno mrežo domskih sotrpinov zanj zanesljivo boljše kot verjetno bolj samotno bivanje doma: sestra Maša bi ob vseh vsakodnevnih obveznostih z lastnimi majhnimi otroki ne bi mogla biti ves čas z njim. Dvakrat vmes ga pripeljejo v Ljubljano na nevrološko urgenco, ugotavljajo verjetni blažji recidiv možganske kapi. A vendar, zdi se, da bo, čeprav na vozičku, dočkal še marsikaj. In mi skupaj z njim.

Malo pred povsem nepričakovano smrtjo govori na telefonu: da ima najbrž trebušno gripo,

saj bruha in nekaj vročine ima. Pa izrazim skrb, da se še jaz ne bi nalezal in ne bi mojima malima dvojčkoma kaj prenesel. Pinu Brinu in Zoyi Tisi je krstni boter, čeprav ne on ne jaz nisva zelo blizu (predvsem obrednemu delu) krščanstva. A vendar je on s svojo jamarsko opremo bivšemu – zdaj že pokojnemu – župniku Maksu Ocepku za "hvala" (in kosilo/večerjo v Menzi) opravil nekaj napornih in nevarnih višinskih del pri vzdrževanju turna cerkve sv. Antona! Podobno sva oba razumela civilizacijsko danost, možnost svobodne izbire svetovnega nazora in spoštovanje tradicije: tako sta, vsaj po "farovških" matičnih knjigah, moja otroka originalna Železnikarja.

Mi takoj pritrdi, da se ni za igrat, in da naj pridem, ko bo bolje ...

Ko sem naslednjič prišel k njemu, sem se lahko še zgrudil na njegove negibne prsi in se izjokal. Do konca solz ...

H koncu povabilo bralcu: če imaš spomin, pripoved, anekdoto v povezavi z Jožetom Dolencem, ki jo lahko zapišeš in jo deliš z menoj, jo pošlji (če ne meni, pa uredništvu Železnih niti), tega bom podpisani nadvse vesel. Gotovo sem kaj izpustil, gotovo koga nisem omenil, gotovo marsičesa ne vem ... Pri pisanju sem se omejil na lasten spomin, ki pač utegne imeti kako luknjo. Nisem še uspel natančno pregledati kar zajetnega družinskega in njegovega osebne arhiva, ki bi zanesljivo postregel še z mnogimi detajli: pa tudi presežen bi bil okvir te že tako dolge "skice" ... Da bi se tako enkrat v prihodnosti z besedami izrisal čim bolj celovit portret Jožeta Dolenca.

Zapisal Igor Šmid

Opombe:

¹ Ko sem podpisani komaj začel tvoriti prve besede, sem slišal stričevega očeta (torej mojega starega očeta) Draga poklicati sina: "Sine!" In tako sem ga tudi jaz namesto stric Joža (kar mi je najbrž mnogo težje slo iz ust) vztrajno začel klicati: "Sine!" Kmalu se je ta nadimek v krogu domačih in bližnjih v celoti uveljavil ...